

Розділ II

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

УДК 341.230:330.61

**С. В. Васильчак,
О. Р. Жидяк, С. Б. Соловій**

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ ГАЛУЗИ

Висвітлено головні резерви підвищення економічної безпеки функціонування сільськогосподарських підприємств. З'ясовано, що резервами підвищення економічної безпеки функціонування сільськогосподарських підприємств є удосконалення процесу фінансування та управління, орієнтація на інноваційний розвиток підприємства, посилення конкурентоздатності, покращення кадрової політики, диверсифікація виробництва тощо.

Наведено напрями вдосконалення фінансування сільськогосподарських підприємств у контексті посилення економічної безпеки.

Ключові слова: *сільськогосподарські підприємства, економічна безпека, резерви, розвиток, конкурентоздатність, механізм, фінансові ресурси, ризик.*

Постановка проблеми. Економічна система України потребує докорінних трансформацій, спрямованих на підвищення її ефективності. Особливої уваги за сучасних умов потребують саме сільськогосподарські підприємства, які становлять основу національної безпеки країни та через специфіку діяльності є найбільше незахищеними. Тому формування домінантів підвищення рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є актуальним, оскільки становлення нових складових ринкового механізму господарювання сільськогосподарських підприємств в умовах трансформаційного періоду зумовлено необхідністю пошуку новітніх методів, механізмів і визначення резервів підвищення економічної безпеки функціонування підприємств.

Стан дослідження. Окремі аспекти формування та забезпечення економічної безпеки суб'єктів сільськогосподарського виробництва були предметом дослідження вітчизняних науковців, серед яких: І. В. Береза, В. В. Бойко, Л. А. Бехтер, В. П. Горьовий, О. І. Гойчук, О. В. Гривківська, О. Д. Гудзинський, Ю. О. Єлістратова, Н. С. Іванова, В. П. Ільчук, С. М. Кваша, К. В. Коваленко, Л. В. Коршик, П. А. Лайко, Н. О. Лисенко, О. О. Непочатенко, В. П. Стадник, Н. С. Танклевська, С. П. Титова, В. І. Ткачук, О. В. Шабінський, С. М. Шкарлет, Л. А. Хромушина, Л. М. Худолій, М. І. Яремова. Ними розглянуто особливості економіки та управління сільськогосподарських підприємств, їхній вплив на продовольчу безпеку країни та взаємозв'язок із економічною безпекою, наведено орієнтири та визначено тенденції розвитку господарюючих суб'єктів галузі, апробовано різні методологічні та методичні прийоми оцінки стану економічної безпеки.

Метою статті є розгляд резервів підвищення економічної безпеки функціонування сільськогосподарських підприємств.

Виклад основних положень. Вважаємо, що основними резервами підвищення економічної безпеки є удосконалення процесу фінансування й системи управління, кадрової політики, забезпечення інноваційного розвитку, посилення конкурентоспроможності, а також раціональна диверсифікація виробництва та розгалужена логістика.

Варто зазначити, що за останні роки особливої актуальності набуває питання фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Головним резервом економічної безпеки є забезпечення належного рівня фінансування діяльності господарюючого суб'єкта, що має здійснюватися шляхом покращення репутації підприємства, оптимізації структури й розширення асортименту випущеної продукції та використання альтернативних джерел фінансування (зокрема, аграрних розписок, лізингу, венчурного інвестування, виходу на IPO тощо), використання інвестиційних коштів (у тому числі й іноземних), аналізу ефективності залучення фінансових ресурсів тощо.

Крім того, надійне фінансове підґрунтя сприяє підвищенню економічної безпеки та створює передумови для ефективного функціонування сільськогосподарського підприємства. Тому формування структури фінансування треба здійснювати на основі детального аналізу ефективності залучення всіх можливих джерел. Перевага в такому разі надається найбільш оптимальним, враховуючи забезпечення високого рівня фінансової автономії, що уможливить посилення рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства.

Головною причиною низької якості залучення фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами можна вважати затяжну фінансово-економічну кризу, що посилено політико-економічною нестабільністю, яка відбилася на рівні економічної безпеки суб'єктів господарювання аграрного сектора.

Найдієвішими критеріями поліпшення процесу фінансування підприємств є залучення додаткових джерел фінансових ресурсів, передусім інвестиційних та іноземного капіталу, а також вихід на фондовий ринок.

Окрім того, потребує оптимізації структура джерел фінансування сільськогосподарських підприємств, переважну частку в яких займають власні ресурси й лише незначну – інвестиції [1].

Вважаємо, що важливим резервом підвищення економічної безпеки є залучення інвестиційних ресурсів, використання яких можливе завдяки розробці господарюючими суб'єктами перспективних інвестиційних проектів і довгострокових стратегічних планів розвитку, що здатні сприяти веденню ефективної господарської діяльності.

Доречним у підвищенні економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є ефективне використання кредитних ресурсів, хоча доступність їхня є проблематичною. На нашу думку, вирішення питання покращення кредитування сільськогосподарських підприємств як резерву підвищення їх економічної безпеки можливе тільки в межах державного регулювання.

Натомість широкі можливості розкриваються для підвищення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств завдяки використанню у їхньому фінансуванні аграрних розписок, які стали запроваджувати в Україні шляхом трансформації досвіду Бразилії з реалізації *Cedula de Produto Rural* – фінансового інструменту ринку капіталу, який діє у вигляді розписок-договорів під майбутній урожай у товарній або грошовій формі [2, с. 74].

У контексті забезпечення економічної безпеки господарюючих суб'єктів аграрна розписка вирішує не лише питання фінансового забезпечення посівної, а й дає змогу реалізувати продукцію.

Наступним джерелом фінансування сільськогосподарських підприємств, використання якого сприятиме підвищенню їх економічної ефективності, є розширення структури фінансування за допомогою венчурного капіталу, мета якого – фінансування передусім інноваційної діяльності.

В Україні венчурний капітал мало використовується в аграрній галузі й охоплює переважно високобюджетні проекти.

Також важливим резервом підвищення економічної безпеки функціонування сільськогосподарських підприємств є його інноваційний розвиток, який сприяє модернізації виробництва, розширенню ринку збуту, зниженню собівартості виробництва, підвищенню прибутковості діяльності тощо.

Ключовими аспектами підвищення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств у межах активізації його інноваційної діяльності є створення на підприємстві фонду фінансової підтримки інноваційного розвитку, перехід на органічне виробництво, розширення сортового асортименту, переоснащення виробництва шляхом техніко-технологічних та організаційних інновацій тощо (рис.).

Рис. Напрями інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств як резерву посилення їхньої економічної безпеки

Джерело: авторська розробка.

Однією з характерних ознак сучасного сільськогосподарського підприємства є відсутність стабільних економічних зв'язків на умовах договірних домовленостей, що знижує рівень їхньої конкуренції за ціною та впливає на їхню економічну безпеку. На основі результатів проведеного аналізу визначено, що більшість вибіркової сукупності підприємств не мають постійних ринків збуту та не контролюють посередників, що негативно впливає на якість і ціну для кінцевого споживача.

У питанні посилення конкурентоздатності для забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств застосовують бенчмаркінг – він дає змогу провести практичний аналіз ефективності тієї чи іншої технології, можливий рівень рентабельності нового виду діяльності або прибутковість альтернативних напрямів діяльності та сегментів ринку, а також оцінити типові помилки конкурентів. Зауважимо, що для досягнення найкращих результатів доцільно враховувати провідний досвід інших господарюючих суб'єктів (передусім іноземних), що дає можливість виявити ймовірні ризики, сценарії розвитку і, як наслідок, знижувати вплив негативних чинників на власне підприємство. Тимчасом бенчмаркінг не можна асоціювати з аналізом конкурентного середовища фірми, тому що його цілі, завдання, методологія є значно ширшими й передбачають глибинний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємств. Оскільки суб'єкти аграрного сектора економіки України залежать від природно-кліматичних умов, політико-економічної нестабільності та конкурентної боротьби, бенчмаркінг дає змогу знизити негативний вплив факторів, підвищити ефективність господарювання, мінімізувати ризикованість діяльності, ґрунтуючись на досвіді конкурентів.

Зважаючи на те, що економічна безпека сільськогосподарських підприємств ставить за мету надійний захист ресурсів підприємства, попередження небажаних ризиків, забезпечення сталого розвитку, роль бенчмаркінгу є визначальною і дає можливість не лише знизити ймовірні ризики, а й підвищити ефективність функціонування та конкурентоспроможність господарюючого суб'єкта. Використання бенчмаркінгу дає змогу зміцнити економічну безпеку сільськогосподарських підприємств завдяки підвищенню конкурентоспроможності, визначенню потенційних конкурентів, їхніх сильних і слабких сторін, доцільності освоєння нових сегментів ринку, а також оцінити ефективність інноваційної технології, особливості вирощування новітніх сортів тощо.

Для посилення економічної безпеки функціонування сільськогосподарських підприємств також доцільним є використання можливостей логістики, які на сьогодні є нереалізованими. Проблема відсут-

ності раціонального підходу у співвідношенні попиту-пропозиції викликає неоднорідність цінової політики в країні, неефективне використання корпоративних ресурсів тощо. Звернемо увагу, що виробництво сільськогосподарської продукції має сезонний характер і тому в міжсезонний період потребує зберігання в спеціалізованих овочесховищах, об'єми яких є недостатніми, а створення нових вимагає значних фінансових ресурсів.

Наступним резервом підвищення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є вдосконалення системи управління діяльністю господарюючого суб'єкта, яке може здійснюватися за концепцією Будинку якості (Quality House), що становить методику забезпечення цінності продукту, яку очікує споживач, за мінімальної його вартості.

У контексті забезпечення економічної безпеки підприємства застосовує на увагу техніко-технологічне оснащення виробництва. Застосування сучасної високоефективної техніки та технології, зорієнтованої на раціональне використання ресурсів, забезпечує оптимізацію виробництва, поліпшення якості продукції, зниження собівартості й покращення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Мінливі умови ринкового середовища аграрного сектора економіки України вимагають значної мобільності й адаптивності, що гарантує сільськогосподарським підприємствам високий рівень їхньої економічної безпеки.

Тому одним із резервів посилення економічної безпеки вважаємо диверсифікацію виробництва відповідно до сучасних умов, бо в аграрному виробництві диверсифікація «застосовується для зменшення ризиків, завоювання нових сегментів ринку, збільшення виручки підприємства через здійснення переробки, а в деяких випадках і реалізації кінцевим споживачам виробленої продукції» [3, с. 259]. Вона дає змогу більш раціонально використовувати наявні природні ресурси та скоординувати можливості сільськогосподарського підприємства з вимогами ринкового середовища.

Доведено, що зміцнення економічної ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств повинно мати не локальний характер, а здійснюватися комплексно й системно, ґрунтуватися на резервах конкурентоздатності, фінансуванні, управлінні й інновації.

Але варто зауважити, що прирівнювання сільськогосподарських підприємств до одних стандартів посилення їхньої економічної безпеки є хибним шляхом, адже кожен господарюючий суб'єкт є індивідуальною одиницею зі своїми можливостями та досвідом. Постійний

моніторинг зовнішнього і внутрішнього середовища сприяє ухваленню правильних управлінських рішень, які визначають рівень економічної безпеки сільськогосподарського підприємства.

Висновки. Отже, головними резервами підвищення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є: використання матриці вибору стратегії формування економічної безпеки функціонування сільськогосподарських підприємств, удосконалення фінансування, орієнтація на інноваційний розвиток підприємства, посилення конкурентоздатності (шляхом дотримання міжнародних стандартів якості, бенчмаркінгу, укладання сталих договірних зв'язків, користування дорадчими послугами), покращення кадрової політики, диверсифікація виробництва тощо.

1. Голович Н. М. Забезпечення інвестиційної безпеки сільськогосподарських підприємств в системі економічної безпеки держави / Н. М. Голович // Наукові вісті. ПВНЗ «Галицька академія»: спеціальний вісник. – 2011. – С. 85–93.

2. Терешук С. М. Аграрна розписка як альтернативний варіант фінансового забезпечення аграрного виробництва / Г. М. Калентнік, Г. О. Пчелянська, С. М. Терешук // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія «Економічні науки». – № 4 (70). – Т. 2. – 2012. – С. 74–79.

3. Шепіцен А. О. Стратегія диверсифікації як основа формування конкурентоспроможності аграрної продукції / А. О. Шепіцен // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2003. – № 3. – С. 256–259.

4. Шкарлет С. М. Мінімізація ризиків інноваційної діяльності в системі підвищення економічної безпеки аграрних підприємств / С. М. Шкарлет, В.П. Ільчук, В.С. Садчиков // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 3. – С. 83–90.

Васильчак С. В., Жидяк А. Р., Соловий С. Б. Резервы повышения экономической безопасности функционирования хозяйствующих субъектов отрасли

Освещены главные резервы повышения экономической безопасности функционирования сельскохозяйственных предприятий. Установлено, что резервами повышения экономической безопасности функционирования сельскохозяйственных предприятий являются совершенствование процесса финансирования и управления, ориентация на инновационное развитие предприятия, усиление конкурентоспособности, улучшение кадровой политики, диверсификация производства.

Приведены направления совершенствования финансирования сельскохозяйственных предприятий в контексте усиления экономической безопасности.

Ключевые слова: *сельскохозяйственные предприятия, экономическая безопасность, резервы, развитие, конкурентоспособность, механизм, финансовые ресурсы, риск.*

Wasylichak S. V., Zhydyak O. R., Solovij S. B. Reserves of increase of economic security of functioning of economic entities of the industry

In this scientific article the main reserves of increasing the economic security of functioning of agricultural enterprises.

It is found that the reserves for increasing the economic security of functioning of agricultural enterprises is the improvement of financing and management, focus on innovative development of the enterprise, strengthening of competitiveness, improvement of human resources policy, diversification of production.

Given the direction of improving the financing of agricultural enterprises in the context of strengthening economic security.

Key words: *agricultural enterprise, economic security, reserves, development, competitiveness, mechanism, financial resources, risk.*

Стаття надійшла 22 листопада 2016 р.

УДК 336.71

О. В. Горалько

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ КОНСОЛІДОВАНОГО НАГЛЯДУ ЗА БАНКІВСЬКИМИ ГРУПАМИ НА ОСНОВІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ

Проаналізовано структуру учасників банківського сектора, розмір їхнього статутного капіталу залежно від статусу банків. Досліджено ситуацію, за якої через очищення банківської системи від банків відбувається процес створення банківських груп.

Установлено сутність понять банківської групи, учасників банківських груп, їх контролерів і відповідальних осіб, розглянуто організацію банківського нагляду на основі оцінки ризиків за банківськими групами та запропоновано напрями її удосконалення.

Доведено, що в банківських групах слід проводити якісну оцінку ризиків, здійснювати їх контроль та моніторинг і вживати заходів щодо попередження негативних наслідків від настання ризикових подій.

Ключові слова: *банківський сектор, банківська група, банківський нагляд, управління ризиками, регулювання діяльності, система оцінки ризиків.*